

Száz év Magyarország

Az első lövés Szarajevóban – XY története

Gavrilo Princip döntő módon befolyásolta életemet. Neki köszönhetem ugyanis, hogy genomom, genetikai örökségem, amely számottevően meghatározta sorsomat, olyan, amilyen. A merénylő pisztolylövése gondoskodott az X és Y kromoszómák, apai nagyanyám és nagyapám találkozásáról. Ha nem tör ki 1914-ben a világháború, nagyapám valószínűleg otthonról vagy valamelyik szomszéd vasi faluból választ magának hitvestársat. Nem ad fel újsághirdetést országos lapban, amire kisvártatva – hajdani szemmel nézve roppant vonzó – nagyanyám jelentkezett. Valójában máig nem tudom pontosan, miért. Bátyjának emelkedett szavai – a házassági hirdetést olvasva –, miszerint „ezen a hazafin segíteni kell”, talán már akkor dagályosan hangzottak.

Sok átlagosnak induló életet térített el eredeti pályájáról – többnyire tragikus irányba – a Szarajevóban becsapódó golyó. Hangja a fizika törvényeit meghazudtolva mindenütt visszhangzott a Monarchiában. Kezdetben ugyan némi elégtételt, kaján örömet éreztek az alattvalók Ferenc Ferdinánd halála miatt, mert a királyi család meglehetősen népszerűtlen figurái közé tartozott. Halálát bizonyos fokig fennkölt Habsburg arroganciájának köszönhette, miután nem vette elég komolyan a pisztolylövést megelőző kézi-gránátos merényletet, majd ellenezte a gépkocsikonvoj útvonalának megtisztítását. (A bevethető K. u. K. katonákon ugyanis díszuniformis helyett gyakorló-egyenruha volt. Pocsékul mutattak volna az út szélén az elegáns autók mellett.) Ferenc József azonban rövidesen mindent meggondolt és megfontolt. A pisztolygolyó ismét – immár másodszor, az elsőnél jóval végzetesebb – útjára indult. Vészjósló hangja paloták, tanyák, templomok, polgárházak, szerkesztőségek faláról verődött vissza. Ott süvített baljóslatú hűségnyilatkozatokban, kocsmai felbuzdulásokban, politikusi szónoklatokban. Átütötte az újságpapiros vezércikkét, a hazafias költemények hőemelkedéses sorait, gellert kapott az alattvalók lelkében. A becsület nevében sorompóba állt a hajdani média, előrángatva a szokásos patrióta frázisokat. Elhangzott a hadüzenet. Népeihez intézett szövegeiben az uralkodó reményét fejezte ki, hogy létszen elegendő odaadás, erő, emberanyag, vitézség, lószér, virág, miegyéb. Főként megfelelő mennyiségű beton, műmárvány a sírkeresztekhez. Azt hiszem, a legcinikusabb háborús jelkép az Ismeretlen katona emlékműve, a seregnyi névtelen XY jeloszlopa.

A Monarchia polgárainak tehát a Kaiser eltökélt, bár gondterhelte szavai jelölték ki az üdvös irányt. A lakosság izgágabbik része meglehetősen megelégnék. Végre történik valami. Megpezsztültek a boldog békeidőkben vérszegénységre kárhoztatott, tesztoszteronhiányos agyak, petyhüdtiségre ítélt ősi, harcias ösztönök. Krakéler Kávéházi Konrádok pepita zakóban, félrekapott zsirardikalapban vonultak harsogva az utcákon. Tábláikon öles betűk: „ÉLJEN A HÁBORÚ!”, „ÉLJEN A KIRÁLY!”, „ÉLJEN A HAZA!” A lelkesedők szerencsésebb része – miután Európa-szerte géppuskák, ágyúk, bombázók feleltek Gavrilo Princip lövésére – háborús szakértőként állt helyt a vendéglátóhelyek frontvonalain. A kevésbé szerencsésnek mondhatók lövészárkokban tetvesedtek, öltek, hullottak éveken át, egyre több kétséget táplálva a király, a haza és a hadviselés valódi értéke felől.

A háborúk kitörésének, lefolyásának okairól a történettudomány számos elgondolkodtató elméletet állított fel, elemezve a társadalmi, gazdasági, ideológiai, pszichológia összetevőket. Ezek köztudomású, nem mondom fel az analomig ismert leckét. Azokkal sem értek egyet, akik mindennek fonákját mutatják be abszurd módon, noha közülük Hamvas Béla például közel kerül az igazsághoz, mikor az írja: az emberi történet során semmi sem változott, csak a kenyőcs. (Ebben az esetben: az összecsapásokat kiváltó ideológiák – kenyőcsök mindössze, míg az emberi agresszivitás konstans, a világ szokásos menete állandó maradt.) A csetepaték közül a *Karnevál* egyik szereplőjének különösen rokonszenvesek a tiszta kenyőcs-háborúk (pl. vallásháborúk), ahol pőrén mutatkozik meg a lényeg. Ez a lényeg azonban nem létezik. Ha ezúttal kihagyjuk Istent az eseményekből, majd visszalépünk pár prehisztórikus lépést a múltba, mondjuk a főemlősök közvetlenül alattunk levő szintjéig, meglepő kép tárul elénk. Lawick-Goodall szabadon élő csimpánzok megfigyelése közben valódi hadi vállalkozások meglétét tapasztalta, ezek során – írja Konrad Lorenz –, a „háborús uszítók” olyan kifejező mozgásokat végeztek, amelyek pontosan megfelelnek az emberieknek. Kölcsönösen lelkesedésbe hozzák, azaz kollektív agresszivitásra ingerlik egymást, ezt követően zárt alakzatban megtámadnak egy szomszédos csimpánzhordát. Elsőként annak legerősebb hímét. (Itt némi eltérés mutatkozik a perhumánium szférában: a majom Ferenc Ferdinánd helyett a majom Ferenc Jóska a célpont.) A Goodall ismertette esetben az ellenséges törzs valamennyi egyedével rövid idő alatt végeztek. Mivel az emberszabású majmoknak – Lorenz szerint – aligha tulajdoníthatók kulturális ösztönzések, arra kell következtetnünk, hogy a kollektív támadó akció- és reakciónormák genetikailag programozottak. Gondolom sokkal inkább az Y, mintsem az X kromoszóma által.

Hozzám nagyapámon, apámon keresztül érkezett genomom Y állománya, mégpedig meglehetősen hosszú genetikai láncon át, a nemrég felfedezett „Kromoszóma” Ádámtól. Ez az Ádám ott áll a DNS felcsavarodott spiráljának elején, az idők kezdetén. Mindnyájunk őse, a mitokondriális Évával együtt. A közös örökség azonban sem egyéneket, sem nemzeteket nem akadályozott, nem akadályoz meg abban, hogy alkalomadtán egymásnak essenek, legyen a kezük ügyében kőbalta, kard, netán géppisztoly. Sajnálatos módon elsőként nem az utópistákkal végeznek, akiknek nemcsak a válaszaik, de már a kérdésfeltevéseik is tévesek, minek következtében Ádám barátunk (mi magunk) rendszeresen megbukik a nagy történelmi vizsgákon. Hasonlóképpen Madách Ádámjához, akinek idealizmusa mindig hajótörést szenvedett a realitás zátonyain. A tesztoszteron negatív hozadékát, a gyilkolásra való hajlamot sem filozófiai, sem ideológiai, sem a vallási utópiák nem képesek kimosni belőlünk. Antropológusok sze-

rint nagyjából ötezer éve, a bronzkorban alakul ki az emberiség történetében az első háborús réteg. Ekkor jelennek meg a korabeli tömegpusztító fegyverek, majd ennek áldásos következményeként a tömegsírok. Az előzmények persze messzebbre nyúlnak, mivel fajunk önző génjei a hierarchikus társadalmi berendezkedés, valamint a territórium-védelem kombinációját hozták létre bennünk. Két eleve rivalizálásra, a végletekig hajtvá: ölésre hajlamosító hagyaték. A gének testamentuma. Biológiai örökségünk, kollektív származásunk – az említett mitokondriális Évától, illetve az Y kromoszóma Ádámtól való eredet – sem segített eddig önmagával meghasonlott fajunkon. Semmiféle transzcendens vagy vérrokonság. Felebarátunkat, Káint sem befolyásolta különösképpen az utóbbi, miközben lendületesen szétverte Ábel fejét. (A számunkra időben közelebbi, másik mitikus testvérpár – Hunor és Magor – esete ellenben ad némi okot a bizakodásra.) A Káin-Ábel-egyenlet végeredményének viszont van egy néha figyelembe vett, máskor figyelmen kívül hagyott posztulátuma, mégpedig az, hogy a történelmet a túlélők, a Káinok írják. Mindenütt, mindenkor. Általában Ábel még ki sem hűlt teteme fölött.

Száz év magyar története ennek okáért véletlenül sem azonos a tankönyvekben, tudományos művekben tétélekké, politikai elvekké szegényített múlttal. Amennyiben tényleg a történelem határozza meg, kik vagyunk, milyen eszmékben hiszünk, miféle értékeket követve, illetőleg tagadva cselekszünk, annyiban mindenképpen szükséges néhány pillantást vetni arra, kik írják ezt a történelmet. Kik mondják meg, mi a magyar, mi a magyar történelem, ami a nemzeti létet tekintve döntő kérdés. Az egyén tapasztalata ugyanis nem feltétlenül azonos a tudomány végeredményével. Magyarországon régóta, afféle késői – botcsinálta – Plutarkhoszokként párhuzamos történetekben gondolkodunk, mivel egyéni tapasztalatunk nem mindig szövődik szabályosan a közös sors mintázatába. Gyakorta felfeslik itt-ott. Sokunk számára létezik „a” történelem – az ilyen-olyan ideológiákra felfűzött história –, valamint a vele paralel vagy éppen vele szemben megmaradt mikrotörténelem, a családi emlékezet őrizte realitás. Rosszabb esetben a folyamatosságot megszakító hatalmas fehér foltok.

1914-ben abban a kis Vas megyei faluban is megrezegtette a dobhártyákat a Szarajevóban eldőrdült lövés, ahol egy mit sem sejtő, 23 éves fiatalember – miután kézhez kapta Őfelsége, Ferenc József hadba szólító parancsát – nekikeseredve nótázott a ház előtti padon. Nem Szerbia vesztét akarta, nem a király vagy a császári család becsületén esett csorbát szerette volna kiköszörölni, nem a háborút élte, noha ekkor még – a *Varázshegy* író – Thomas Mann sem mentes a „nacionalista” mótelytől. Azt fújta fél délután, előbb hetykén, később mind reménytelenebbül, hogy itt van az idő, el kell masírozni. Azután elmasírozott. A levelek lehullottak, majd a fák többször lombba borultak, mire három év múlva visszatért. Nem diadalmasan, masírozva, csak baktatva. Fél lába hiányzott. Amputálták. Fél lábbal, nőtlenül, munkaképtelenül, reménytelenül nekivágni az életnek, nos, ez nem sok jóval kecsegtetett. Az ország sem járt jobban: a nemzettest minden végtagjától megfosztották Trianonban, mikorra az első lövés hangja elenyészett, belesemisülve az általános hangzavarba. A békevágy lassan, ám megállíthatatlanul szétterjedt a lelkekben. Előbb a fronton, majd a háterszágban. Hátra volt azonban még két forradalom. 1918 meghozta az első népkormányt – miként a lapok buzgón írták –, noha tagjai közt két gróft találunk, ráadásul az egyik a kabinet feje, Károlyi Mihály, a különös politikai celeb.

Királyok, hercegek, balekok (Ad notam: Fel vörösök, proletárok)

A történelemtudomány nem egy irányzata szívesebben gondolkodik determinisztikus folyamatokban, általa kreált (szebben: felismert) szükségszerűségekből, mintsem a cselekvő ember szabadságában. A szabadságot inkább absztrakcióként, a fejlődés végeredményeként képzelel el a jövő horizontjára kivetítve. Nagyjából abba a távolságba, ahol a Megváltó látszik. Különösen a vulgármarxizmus favorizálta a múltat és jövőt meghatározó gazdasági kényszereket, nehogy az alattvalóknak eszébe jusson a jelenben bármiféle politikai aktivitás. Az eltökélt egyén azonban, elég Széchenyi Istvánra gondolni, nem ismer lehetetlent, szinte bármilyen akadályon képes átverekedni magát.

A magyar történelemben mindenkor kitüntetett szerep jutott a kiemelkedő, az árral szemben úszó személyiségeknek. A közösség nagyjában ismert vágyaira vagy tragikus sorsára. Nem pontosan a Hegel által elképzelt módon – miszerint a nagy emberben találkozik a nép a történelemmel –, de a hun Attila, a szent királyok, a nagyságos Fejedelem, Kossuth alakja, illetőleg kultusza nyilván ezért él bennünk mostanáig. Senczi Molnár Albert írta, hogy a régiek a napkeleti bölcseket nemcsak a magyarok őseinek tekintették, hanem azonosították is őket Szent Istvánval, Szent Lászlóval és Szent Imrével. A szakralitásban gyökeret vert hit élte máig a magyar életfát, noha törzsét nem egyszer csavarta meg a történelem forgószele. Nagyjainkat – a szerencsétlen sorsú népekhez hasonlóan – visszavártuk István királytól Rákócziig, Petőfiig. Nem tudunk belenyugodni halálukba, valószínűleg (egyebek mellett) emiatt ellentmondásosak, néha legendába illőek Szent Imre, Mátyás király, Zrínyi Miklós, Petőfi Sándor, Teleki Pál halálának körülményei. A nép mitikus képzetében például Petőfit, akárcsak Attilát, hármas koporsóba, folyómederbe temették. Ez a régiekhez fűződő lelki kötelék – amely egyszerre sóvárgás és identitásőrzés – több mint elgondolkodtató, mivel Hunyadi Mátyás óta, leszámítva a Horthy-rendszer rövid intermezzóját, a nemzeti tudat folyamatos rombolása folyik a Kárpátok alatt. Legerőteljesebben, általában terrorisztikus eszközökkel, a baloldal uralomra jutásakor. Volt idő, mikor a hatalom betiltotta a gyászt, a családok saját halottaikért sem ejthettek könnyeket. Emlékszem rokonaim megkönnyebülésére, mikor a falujukban – saját költségükön állított – szerény kis emlékművön olvashatták végre a II. világháborúban elesett szeretteik nevét. Az efféle emlékműveket sehol sem a kegyes állami letargia állította, hanem a helyi közösség valódi részvéte. A hatalom a katonai behívók szétküldésében általában igen aktív, míg a kárpótlásban kevésbé. Nagyapám fennmaradt levelezésének jelentős részét teszik ki azok a beadványok, amelyekben hadirokkantsága újbóli felülvizsgálatát kéri, miután igyekeztek mindig alacsonyabb százaléku osztályba sorolni. Csodálom, hogy lábcsonkját nem mérték meg, kicentizve a hazafiság mértékéért fizetendő összeget.

Visszakanyarodva a történelem főújtjára, a Károlyi dicstelen lemondását követő Tanácsköztársaságról főként anyai nagyanyám szomszédjai suttogtak, ahol a családfenntartó – akkoriban ez a férfit jelentette – a vasúton szolgált. Kissé ködös volt minden: valamiféle vasutassztrájról beszéltek, amely megbuktatta a vörösöket, mert szesztilalmat rendeltek el, ráadásul ki akarták vágni a szőlejükét. Később egy történelemtanároknak tartott továbbképzésen megtudtam, az országos vasutassztrájk valóban Vas megyéből indult ki, mivel Kun Bélának a szokásos diktatórikus módon közeledtek a kérdéshez. Miután errefelé számos vasutasnak volt némi szőleje, sikerült őket maguk ellen fordítani. A sztrájk kisiklatta a forradalom gőzmozdonyát. Kun Béla és társulata sebesen

összepakolt. Mindent, amit csak tudtak. Lukács Györgyöt idézve: „Kun hívei vagy híveinek egy csoportja rekvirált valahol aranyat, és azt aztán egyszerűen ellopta. Egy-szóval két és fél kiló arany ott feküdt Kunnál, saját privát használatra.” A szocializmus története Magyarországon lopással kezdődött, persze, jóval komolyabb tételekkel, mint a Lukács által látott, majd néhány éve lopással ért – remélhetően nem csupán ideigle-nesen – véget. Közben, mikor hatalomra vergődtek, mindenkor megkísérelték felszá- molni az egyént, gyengíteni a családot, megszüntetni a nemzetet, noha alkalmanként tettek némi engedményt, mikor a szükség úgy hozta. (Utóbbi, tudjuk jól, az elvtársak- nál is nagyobb úr.) A Tanácsköztársaság Vörös Hadserege például „az északi fronton – írja Bogyyay Tamás – nem a világforradalomért harcolt, hanem sokkal inkább Magyar- orszáért, és nem félt felvonulni Kun Béla szeme láttára a vörös zászlók mellett a betil- tott nemzeti lobogókkal”. Ízleljük meg újra a szavakat: *a betiltott nemzeti lobogókkal*. To- borzó plakátokon szintén a hazára, a családra, a gyermekekre hivatkozva szólítják meg az internacionalista tudatára nézve bosszantóan fejletlen magyar népet, hogy szíves- kedjék meghalni a proletárdiktatúra érdekében. Különben Kun elvtársnak nem lesz kedvező tárgyalási pozíciója kormánya nemzetközi elismertetésére. A magyar bakák jó része szíveskedett meghalni, azután a pancser politikus (előtte eminens sikkasztó) nem tudott mit kezdeni a kínálkozó helyzettel.

Apai nagyanyám még meglepőbb történetet mesélt a 19-es kommunistákról, akik eljöttek hozzájuk – ekkor még lány volt –, majd a párnákon ugráltak. Olyan remekül érezték magukat, hogy bejelentették, rövidesen ismét jelentkeznek. Nem tudom, lap- pang-e bármiféle freudi elfojtás, szexuális mozzanat a groteszk eset mögött. Ha igen, ezúttal nem a vörös katonák politikai színe, sokkal inkább katona voltuk határozta meg a különös „ugrálás” tényét. Hasonló a helyzet, mint a vörös- és fehérterrorral: az egyik gazemberséget nem lehet a másikkal fölmenteni. Ezen az ágon a családi emlékezet mindenesre csupán ennyit őrzött meg a Tanácsköztársaságból. Azután az iskolában fejembe töltötték azt a hazugságkötylevéket, amelyből szinte egyetlen szó sem volt igaz. Részt vettem riadólánokban, ilyen-olyan harci gyakorlatokon, páncélvonatnézőbe jártam, szavalókórusban tátogtam nagy büszkén, akárcsak kortársaim. Programozták az agyunkat. Ha még egy generáció erejéig uralmon marad a szocialista rendszer, az egy- kori valóság minden nyomát sikerül eltüntetni, nem marad más számunkra – a jövő számára –, mint az általuk kreált történelem.

A baloldali ideológia legveszélyesebb vonása viszont máig az, hogy lejáratja a de- mokráciát. A weimarizálódás mindig a demokrácia túlfeszítésének a következménye, magyarán káoszba és anarchiába süllyesztése, ami logikusan vezet a szélsőséges rend- pártisághoz, a valódi, jelzötlen demokrácia megsemmisüléséhez. Ebben a folyamatban állandóan kitüntették magukat baloldalon a liberálisok, míg a diktatúra demokráciává hazudásban a szocialisták az élenjárók, legyen az a '19-es, az ötvenes évek kíméletlen terrorja vagy a későbbi, előbb kemény, majd fáradó kádárista diktatúra. A baloldaltól érkező önjelölt megváltók mindig erősen vonzódtak a XIV. Lajos-féle abszolutizmushoz, aminek modernista dogmája ekként hangzik: *a demokrácia mi vagyunk*. Ebből logikusan következik, hogy velünk szemben csak antidemokratikus erők létezhetnek. Vélemé- nyüket fölösleges figyelembe venni. Jelenünk balos szuperdemokráciája számára ismer- retlen a párbeszéd, akárcsak az önkontroll. Eszmevilágában ezért születnek korlátlanul az ideológiai torzszülöttek, a politikai hasznosságra redukálódó töredékigazságok. Alapkövetelményévé vált – napjainkból hozva a gyakorlati példát –, hogy bárki életvi-

telszerűen tartózkodhasson (a szabadságot abszolúttá tágítva: elpusztulhasson) az aluljárókban. Ennyi mára az emberi jogok liberális manifesztumának individualista veleje. Makulátlanul szabadelvű uraimék szívjósága határtalan, bár ők szerényen szolidaritásnak nevezik eme nobilis érzeményt. Szemernyi gond akad csupán túlcsorduló, globális szeretetükkel. Patronáltjaikat ugyanis, legyenek azok koldusok, hajléktalanok, tartozzanak nemi, vallási, etnikai vagy bármilyen kisebbséghez, a maguk alattomos módján mindig igyekeznek szembefordítani a többséggel. Látványosan aggódnak, a legenyhébb gyanúra – nem tényre! – fellármázzák a világot. (A határon túli magyarság ellenben nem esik aggódási rádiuszuk hatósugarába, rájuk nagy ívben tesznek.) Ha nincsenek gyanús esetek, akkor sem esnek pánikba, kreálnak egyet-kettőt. Igény szerint, amint megrendelőik kívánják, akár személyek, akár kormányok, akár országok, akár nemzetek ellen. A liberális értelmiség napi mantrája ugyan a szabadság, állandóan pörgő imamalma a függetlenség, amennyiben azonban megérezzük, kik, miként, miért biztosítják számukra ezt a „függetlenséget”, a háttérben csendesen meghúzódo megbízókhöz jutunk. Ők határozzák meg ideológiai szuverenitásukat, emócióik hőfokát, magyarellenességüket. Ennek ellenére nehéz kideríteni miféle vadonatúj eszme, régi neurózis, közelgő revolúció vagy globalista „oszd meg és uralkodj!” nevében buzgólkodnak, de érezhetően buzgólkodnak. Emlékeztetőül: a SZDSZ jó ideig gyűjtőpártja volt különféle kisebbségeknek, mígnem azok, látva mire kellenek, megszervezték önmagukat. Mostanra például a cigányság bizonyos részét leszámítva, a józan hazai népcsoportokat bajos a magyarság ellen uszítani, ami természetesen nem jelenti a próbálkozások hiányát. Az idei választás előtt tapasztalhatjuk: még soha ennyi baloldali egyetben nem rágták *ugyanazt* a gittet. Nos, ami a mennyiséget illeti, kis országhoz mérten mertünk nagyok lenni, mármint a neoliberais gittegyetek számát tekintve.

A baloldali értelmiség hangadói, miközben a függetlenség toleranciasávot zász-laját lobogtatják, mindinkább az inkvizícióra emlékeztetnek. Nem csupán azt akarják eldönteni demokratikus módon helyettünk, hogy mi haladó és mi nem, hanem azt is, mi a jó és mi a rossz, még inkább azt: ki a jó és ki a rossz. Ellenfeleikkel szemben mind ritkábban érvelnek, hiszen azok megsértették szent dogmáikat, így csak annyit közölnek, akár hajdan az inkvizítorok, hogy bűnösnek találtattál. Függetlenség-felfogásuk talán a leszórazottabb. Az független szerintük – teszem azt intézmények, színházak, képtárak egyebek élén –, akit az előző szociálliberális kormány nevezett ki a helyére, nyilvánvaló érdemei alapján, melyek között az ideológiai megbízhatóság a döntő, amelyet magától értetődően szakmaiságnak neveznek. A baloldal hosszan, ritka nagy gyakorlattal építi fel embereit, majd mikor a „szakmai” résszel elkészült, politikai emelvényre állítja kreatúráit. Hasonlóképpen jár el ellenfeleivel szemben, először mindig szakmailag kezdi ki őket – függetlenül a valódi teljesítménytől –, azután igyekszik az ideológiailag mérgezett törrel megadni a kegyelemdőfést. A magyarság, mintha unott, fáradt volna ehhez a küzdelemhez, akárcsak Európa. A marxizmus bukása óta a vénülő, szellemileg mindinkább agyérelmeszesedéses kontinensen új szelek fújnak. Lejárt a proletármozgalmak ideje, a munkás fogyasztóvá domesztikálódott, tévéműsort, hamburgert meg sört akar, nem könnyű immár osztályharca buzdítni. A hivatásos hergelők (politikai) messianizmusa azonban megtalálta megváltandóit a színes bőrűekben, a bevándorlóknak, drogosokban, különféle deviáns csoportokban. Barikádra szólította a militáns feministákat – szeretném tudni a nők hány százalékát képviselik? –, a homoszexuálisokat, állatvédőket, álzöldeket és így tovább. A sok kis, széttartó vektort

egyetlen nagy politikai eredő erő, a liberalizmus szolgálatába állították, mégpedig meglehetősen sikerrel. A módszer amennyire primitív, annyira hatásos: számos balos politikus, médiabérmunkás gátlástalanul hazudik, hogy a többségben büntudatot, a kisebbségben indulatokat keltsen. A kisebbségekhez való pozitív viszony (leszámítva ismét a határokon túli magyarságot) az euro-atlanti kultúrában döntő jelentőségűvé, zsinórmértékké lett. Úgy tűnik azonban, nem a kisebbségek védelme miatt, sokkal inkább a többség zsarolhatósága, manipulálhatósága okán. Őket programozzák át népszerű, elvont, hangzatos (ál)humanista elvek segítségével. A valóságban pedig a keresztény etika, a keresztény kultúra felszámolása történik a vallásos lelkiismereten keresztül. Önmegsemmisítés a keresztény pszichén belülről. Kívülről sem rózsásabb a helyzet: a menekültáradat bizonyosan elpusztítja az univerzális keresztény kultúrát. Nem aszimilálódik, európai albérlőként – a liberálisok hathatós támogatásával – rövidesen főbérlői jogokat követel. A politika new age iránya jól kivehető. Néhány hónapja Milánóban belefutottam egy baloldali nagygyűlésbe (inkább mikrotüntetésbe), ahol a tiltakozók 80-90 százaléka színes bőrű bevándorlóból verbuválódott. Pár óra múlva sokukkal a Dóm körül találkoztam. Lófráltak ide-oda, láthatóan a semmittevésre szakosodtak új hazájukban, Itáliában, az újkori Európa bölcsőjében.

Minden korban megvoltak a jók és a rosszak, megvolt az optimaták zárt közössége és a plebs renyhe tömege, léteztek kimondhatatlan tabuk és politikailag korrekt kijelentések, ami máig semmit sem változott. Mostanra azonban a többség, a normalitás – legyen az vallási, nemi, bármiféle – lett a rossz, valamilyen kifejezhetetlen, eredendő politikai bűn hordozója. A multikulturális kommunikációs henger dübörögve uniformizálja a maga hamis ábrázatára a világot. A spirituális hatalom töredék részét birtolják napjainkban a választott a kormányok, amelyeknek kezét a globalista ideológia gúzsba köti. (Adalék a helyzetmegítéléshez: az ároktői banda néven ismertté vált gyilkos társaság valamelyik tagja kijelentette, az ellene indult eljárás rasszista alapon folyik. Villámgyorsan megtanulta a leckét, az etnikai-kisebbségi diszkrimináció, a rasszista vád számára pozitív hasznát. A balos – szintén közbüntényes – sikkasztók időnként hasonlóképpen koncepciók, politikai pereket emlegetnek. Ki hitte volna, hogy a lopás az ideológiai fronton másként ítélandó meg.) Az etnikai összetűzések poklának útja pozitív diszkriminációval lett kiköveztve. A valóság, az igazság leváltása hazugságokkal ennek a megkülönböztetésnek a jegyében, szó szerint életveszélyes. A bűnözőket, a követelőző csoportokat lendületbe hozza, a többség pedig egy pontig tűr, majd kirobban, esetleg a szélsőségesek mellé áll. A szociológusoknak, szociálpszichológusoknak, általában az értelmiségieknek lenne itt bőven dolguk. Tudom: a valóság feltárása politikailag inkorrekt, az öncenzúrát igyekeznek színapszisaink gátló mechanizmusába építeni. Az idők ellenben arra intik a nemzeti elkötelezettségű írástudókat, amire egykor egy kiemelkedő pápa szavai az egyházat: ami az *igazság kimondását* illeti, erkölcsileg nem lehetnek közép-szerűek, mert nem marad olyan sem, aki végül áment mondhatna milderre.

A kommunisták, a liberálisok feltűnésük óta szisztematikusan igyekeztek, igyekeznek felszámolni a múlthoz való „retrográd” kötődést, megszüntetni a szerintük káros nemzeti önazonosságot. (A rendszerváltás azért alakult számos ok mellett ideológiailag ilyen *balszerencsés*en, mert a szocialisták első vonalában – Pozsgay Imrét és Bíró Zoltánt leszámítva – nem akadtak nemzeti elkötelezettségű vezetők. Őket pedig villámgyorsan ellehetetlenítették. A nemzeti, konzervatív, keresztény oldal máig fél kiállni megtámadott szimpatizánsai mellett.) Hogy mégsem sikerült kiirtani belőlünk

a magyarságtudatot, az hosszabb elemzést igényelne, most mindössze két továbbgondolásra érdemes véleményt emelek ki a sok szából. Katona Imre úgy vélte, népünk arculatára a kezdetektől az aktivitás és passzivitás kettőssége jellemző, ami Árpád harcias, sztyeppei törzseinek, valamint a szelíd, erdőlakó finnugorok etnogenezisének köszönhető. Két eredetmondánk, az Emese álma és a Csodaszarvas mitikus története valóban két népet feltételez, amit részben a genetika és antropológia ugyancsak alátámaszt. A harcias és belenyugvó, a forradalmi és konszolidálódó, a masculin és feminim elem jellegzetesen jelen van történelmünkben Mária országától, a deszakralizálódott, némileg bulvár színezetű Sissi-kultuszig. Hamvas Béla az elhangzottak summáját – rá jellemzően inkább metafizikai kinyilatkoztatásként, mintsem érvelve – fogalmazza meg, mikor azt állítja: a magyar alvó (passzív), ezért aranykori nép, továbbá hozzá teszi: míg a környező országoknak csupán történelme, addig nekünk hagyományunk van, ami az író értelmezésében hasonlóképpen aranykori hagyatéék.

Apai nagyanyám mindesetre mérhetetlenül büszke volt rá, hogy az Erzsébet királyné utcában lakik. Bizonyos fokig azonosult a tragikus sorsú királynéval – jóllehet nagyapám cseppet sem emlékeztetett Ferenc Jóskára –, gyűjtötte Sissiről a ponyvaíráásokat. Protestáns lévén hasonló vigaszt nyújtott neki Erzsébet, mint a katolikusoknak a Boldogasszony. Ameddig az időben visszatekinthetek, elődeim között protestánsokat látok. Köztük több nyakas kálvinistát, sziklaszilárd evangélikust, akik azonban a szent királyokról mindig tisztelettel szóltak. Még a legevangelikusabb Sári „néném” is – valójában apám unokatestvére –, aki ritka szeretetre méltó, ám afféle bogaras, falusi vénkisasszonynak tűnt számomra sokáig. Azt hittem, kizárólag a vallás tölti ki életét, amiben tévedtem. Németül, franciául, valamicskét finnül beszélt, műveltsége, finom, érzékeny észrevételei párjukat ritkították. Tanítónak készült, de az ötvenes években – mikor a kommunizmus iránti lelkesedés hiánya politikai árulásnak számított – azzal fejezte be életrajzát, hogy sem Istenét, sem hazáját nem hajlandó megtagadni. Ez akkoriban nyílt protestálásnak számított. Sohasem lehetett tanítónő. Kis járadékából, meg szőleje jövedelméből élt, mígnem valamelyik átvirrasztott éjszakán el nem töprengett a családok szétesése meg az alkohol összefüggéseiről. Rövidesen kivágatta szőlejét, egyik legfontosabb megélhetési forrását. Csendesesen, zokszó nélkül. Ketten tudták miért: Teremtője és ő. Nekem hosszú évek múltán mesélte el. Ekkor már nagyon rosszul látott. Számptalan betegség kínozta. Álmatlan éjjeleken verseket, teszem azt Rilket fordítgatott fejben, mint kiderült. Tudod – mondta a maga mesterkéletlen módján –, nemcsak lefordítom, hanem megpróbálom a rímeket megtartani, meg az ütemet visszaadni. Szóval fejben műfordított. Minden szelídsége ellenére tudott indulatos lenni. Nem a saját, hanem az ország sorsa miatt sodorta magával időnként a harag. Két számára magától értetődő dimenzióban élt: az evilágiban és egy meghatározhatatlan, tetteit irányító túlvilágiban. Az ördög realitása számára olyan természetes volt, mint a Wartburgban tintatartóval célzó Luthernek. Sokáig nem mesélt semmit a közös családi múltról.

Trianon, avagy merjünk kicsik lenni

Felhangzik alkalmanként baloldalról az önfeladás patrióta, bár Deák Ferencétől némileg eltérő programja, miszerint „merjünk kicsik lenni”. A kaján mondat bizonyos fokig Trianonra utal. A politikai balfertály, legyen a kommunista évtizedek internacionalista

szövetsége vagy a rendszerváltozás utáni szociálliberális globálnyikok (© Bogár László) testvérisége, ez ügyben jottányit sem változott. Már Jászi Oszkárt mélyen lesújtotta, hogy Magyarországból egyáltalán maradt valami. Jászi óta ez az oldal mindössze szótárát frissítette a kor követelményeinek megfelelően. A sirt azonban (hol az anakronisztikus nemzet sülyed el) lankadatlanul ássák. Természetesen a mi érdekünkben, ezt talán említenem sem kellene, egyesülve a világ elkötelezett, globalista temetkezési vállalkozóival. Politikai korrektségük azonban kifogásolható mind szemantikailag, mind etikailag, mind veritását tekintve, mivel a magyarellenesség magyarellenesség marad, bármilyen hazugságegyleget lapátolnak rá takaros sírdombul. Magyarország elmúlt húsz évének történéseit, a csaknem katasztrófába vezető utat le lehet írni közgazdasági fogalmakkal, alá lehet támasztani statisztikai elemzésekkel, ennek ellenére maradjunk most ennél a jövőbe mutató tömör kijelentésnél. A „merjünk kicsik lenni” szerény, jámbor javaslata mindössze arra buzdít: mondjunk le nemzeti érdekeinkről, önmagunkról, határon innen, határon túl. A nemzeti bölzsesség impozáns idolla – emlékezetes módon – odáig ment nagy ívű igazságbeszédeinek egyikében, hogy a sikertelen olimpiai szereplést ezzel a szöveggel igyekezett letolni torkunkon. Az Antall-rendszer idejéből őrzök néhány ellenzéki újságot, amelynek írásait szent és naiv elképedéssel olvastam annak idején. Az olimpián aranyérmes szerzett úszóink sikereit igyekeztek bennük csökkenteni a cikkírók, a közös örömben néhány vödörnyi ürömet zúdítva, amolyan „na, ne má, hogy” alapon. Ha megakadályozni nem sikerült, legalább belerondítunk országos, noha provinciális boldogságotokba, gondolták progresszíven. Megrökönyödésemet tulajdonképpen az okozta, hogy sporteredményekről, tiszta, politikamentes, mérhető teljesítményekről volt szó, melyeknek felette kellett volna állnia bármiféle ideologikus mocsoknak. Az akkori liberális *Magyar Hírlap* azonban igyekezett a ragyogó eredményeket a politikai szarba rántani. (Örök dicsőség nevének, mondanám, ha nem változott volna meg a lap gárdája, ezzel irányultsága.) Egy nemzet nagysága sohasem terület vagy lélekszám kérdése, jóllehet a tehetségek megjelenésének statisztikai valószínűsége fennáll: minél magasabb a születések száma, annál nagyobb a tehetségek megjelenésének valószínűsége az adott országban. Magyarországon azonban, ahol a lakosság arányához mérten meglepően sok tehetség születik, nem kizárólag ez a probléma, hanem a szinte mindenütt láthatatlanul érvényesülő kontraszelekció.

Trianonról alig-alig esett szó nálunk. Az ország határai a családi tudatban spirituálizálódtak, akárcsak a határon túli magyarság ottléte, mégpedig elég homályos módon. Sokáig nem tudtam, miként kerültek oda. A Bécsi-döntésekről a familián kívül, tanulmányaim alatt értesültem, természetesen „marxista elkötelezettségünknek” megfelelő ideológiai tálalásban. Az elcsatolt részek visszatérését, miként a kortársak nevezték, eleve véteknek állították be, holott éppen egy súlyos politikai bűnt orvosolt, még akkor is, ha a nácik voltak a döntőbírók. Máig nem szűnt meg az (az időnként újjászerveződő nemzeti) vitakör, amelyik időről időre morális alapon igyekszik megítélni második világháborús szereplésünket. Ne legyenek illúzióink ezzel kapcsolatban, mindegy mit teszünk, mindenképpen a szovjet megszállási övezetbe kerülünk. Lengyelország példája bármilyen érvenél világosabban beszél erről. A történelem nem, legföljebb a történetész ismeri utólag a „Ha”-val kezdődő mondatokat. A nagyhatalmi politikának része ugyan az etika, de csak annyiban, amennyiben a nagyok szívesen adnak morális leckéket a legyőzötteknek, különösen a kisállamoknak, míg magukra nézve érvénytelennek tartják az erkölcsi szabályokat. Machiavellinek minimális korrekciókat kellene

végeznie munkáján, ha a XX. századi tapasztalatok alapján újraírná. A „mindegy mit teszünk” persze finomításra szorul, mivel a nemzeti önbecsülés miatt nem ilyen egyszerű a képlet. Szánalmas ugyanis, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endrén kívül nem akadt jelentős politikus, aki fegyverrel fogadta volna a Magyarországot megszálló németeket. Horthy végzetes hibát követ el ekkor. Ismerjük történetét halot, illetve elrabolt fiáról, ám ez nem mentség, nem viselkedhetett volna megtört apaként abban a pillanatban, mikor szilárd, keménykezű kormányzóra volt szüksége az országnak. A magyarság nem tanult meg kis nemzetként küzdeni. Az ország vezető rétege a csőkönyös-séggel ragaszkodott időnként (a nem létező) úri becsülethez, mikén a marxisták a szocializmus csődje után az utópiához. Az istenadta nép pedig alig valamit értett a történetekből: egyéni sorsát ritkán kapcsolta össze a „nagy” történelmi folyamattal.

Lányom dédanyja azzal a rendíthetetlen hittel főzte végig a világháborút, ami a keresztények életigenlését jellemzi Kolakowski szerint. Iváncon, a Sigrayak birtokán elrejtett Badoglio-kormány magyarországi diplomatáit látta el többek között, akikről mindössze annyit tudott: olaszok. (Egy fületlen, fehér porcelán bili maradt utánuk. A Gestapo vitte el őket valamelyik kora reggelen, anyósom emlékei szerint.) A dédmamát az a különös hit, a történetkebe való beletörődés és kötelességteljesítés jellemezte, mint nemzedékében sokakat. A magyar falusi asszonyok hozzászórtak, hogy férjeiket az ország távoli vezetői időnként háborúba küldik, ahonnan nem mindig térnek haza. Az állam legfőbb a községi előljáróságban testesült meg számukra, valami olyan entitásként, amely a közösségtől elkülönült, miközben oly módon lett megalkotva, hogy biztosítani tudja hatalmát, illetve ennek az elkülönülésnek az állandóságát. Ezt szó szerint nem így gondolták – Castriadis gondolta így –, ellenben ekként élték meg. A dédmama világmépeben haláláig, a kilencvenes évek derekáig keveredtek a babonás középkori, újkori és legmodernebb elemek. Az üstököstől szörnyen félt, nem tudtuk kicsalni az udvarra megnézni, míg a fronttól, mikor az elérte a Nyugat-Dunántúlt, cseppet sem tartott. Jön a front! – hallotta mind többször napjában innen-onnan, ám cseppet sem izgatta magát. Hadd jöjjön! „Majd elmennek a műúton Viszák felé” – mondta derűsen és komolyan. Míg bombáztak, sem mozdult a tűzhelytől, a lábosok mellől. Lánya ellenben ilyenkor a vécébe – a falusi téglá budiba – menekült, úgy gondolva: az semmiképpen sem lehet stratégiailag fontos pont a szövetségesek számára. Hát, ha találatot kap, csúnya véget ér. A front valóban jött majd ment annak rendje és módja szerint, bár férje rokonságának egy részét – tévedésből – a nagy jövésmenésben kiirtották a szovjetek. Eltévészttették ugyanis a házat, eredetileg a szomszédban lakókat szerették volna lemészárolni.

A család másik ágán a világháború emlékét apró képek őrizték meg. Itt sem kapcsolták össze soha saját sorsukat az országéval, a velük megesettek a történelmi eseményáradattal. Utólag úgy tűnik, a civil lakosság a maga szokásos, magyarokra jellemző individualista módján küzdött önmagáért. Anyai nagyapám bunkert ásott a ház végén a bombázások miatt, mivel egy vasúti csomópont közelében laktak, amelyre sűrűn hullott az áldás. Aztán „jöttek a ruszók, durrogattak meg tangóharmonikáztak”. Volt egy zsákjuk, fele szotyola, fele golyó, vagy löttek, vagy szotyoláztak. Nagynénemet fekete ruhába öltöztették, az arcát bekormozták, nehogy őt is felszabadítsa a Vörös Hadsereg valamelyik kóbor egysége. (A rend kedvéért: akkor halálra rémülten remegtek, csak én kedélyeskedem utólag könnyedén. A gyalázat, az erőszak emléke, az elfojtott kollektív félelem, a megaláztatások könnyei csupán mostanában fakad fel,

például Skrabski Fruzsina dokumentumriportjaiban.) Létezett akkoriban azonban némi tartás a magyarságban, amit csak 1956-ot követően sikerült többé-kevésbé kiölni a lelkéből. Nagypám molnárként dolgozott a celli malomban. Nem nevezném vallásosnak, a „radai rosseb” kezdetű fohász gyakrabban hagyta el száját, mint bármelyik zsoltár első sora, szóval inkább nyakos volt, mint kálvinista. Mikor azonban meglátta az úton, fegyveresek közt – a málenkij robotra – terelt menetben a református papot, jottányit sem habozott. Az ő papját nem fogják ezek elvinni. Egy zsákot rakott a nagytiszteletű úr vállára, majd ügyesen beterelte a malomba. Nos, amennyiben létezik a mennyek országa, azt hiszem, a bebocsáttatásnál ez nyom annyit a latban, mintha naphosszat azt dudorászta volna: tebened bízunk eleitől fogva...

Ellenforradalom, forradalom

Ötvenhatban a szomszédok – nagyanyám beszámolója szerint – Kéthly Annát emlegették, az ő szavára vártak, aki (mivel a mama utálta őket) eleve nem lehetett rendes ember, helyesebben asszony. „Azt hajtogatta a Kесе (mármint a szomszédasszony), hogy jön majd a Kietli Anna, majd a Kietli Anna...” A hangsúlyt, amivel nagyanyám gúnyosan utánozta, írásban nem tudom visszaadni, de emocionális üzenete lefordítva nagyjából így hangzik: na, éppen ezek a szerencsétlen senkiháziak tudják, kire kell hallgatni, mit kell csinálni, na, jól is néznénk ki, pont ezek. Megközelítőleg ennyi vagy ennél lesújtóbb lett volna a tartalma, amennyiben nagyanyám tisztában van vele, kicsoda Kéthly Anna, mi a politika, mi folyik 1956-ban körülötte, illetve legalább időnként megpróbál gondolkodni. Utóbbi nem tartozott erényei közé, ellenben mások megszólásában, címkezésében rendkívül kreatív képességekről tett tanúbizonyságot. A szomszédot nemes egyszerűséggel Szarjancsinak hívta, a lent lakó özvegy nőt, akivel összejárt trécselni Kerrencnek, egy másik családot Mocskoséknak, mindezt a maga toleráns, elragadó modorában. Ötvenhatban élete minden csalódását batyuba kötötte, hogy fiával együtt nekiinduljon a nyugati határnak. Nem ezt várta az élettől. Sem a Jóistentől, sem az elvtársaktól, sem a házasságtól, sem a gyerekeitől. Mindezt azért mondom el, hogy éreztessem, amennyiben „disszidál”, nem politikai menekültként hagyja el az országot, noha külföldön ezért kapott volna segílyt, majd letelepedési engedélyt, később állampolgárságot. Fia viszont nem állt kötélnek, egyedül pedig nem vágott neki az útnak. Ha felkerekedik, férjét, nagyobbik lányát, fél éves unokáját, néhány hét múlva szülő kisebbik lányát hagyja hátra. Mindkét lány férjnél volt már, bár a fiatalabb ura valahol a jugoszláv határon teljesített szolgálatot, mégpedig ÁVH-s egyenruhában, jól lehet határórként, nem az úgynevezett belső karhatalomban. (Magyarán nem a verőlegényekhez tartozott.)

A Kunságból Vasba vonatozva ezt, az akkoriban meglehetősen népszerűtlen uniformist viselte. Az utat a vagon folyosóján végigállta, mivel hajnalban pengeélesre vassalt nadrágja élet féltette. Valamelyik fülkében nagyobb biztonságban lett volna, mert rövidesen azt indítványozta valaki, hogy akasszák fel ezt az ávóst. Néhányan hajlottak az ötlet megvalósítására. Értette is, meg nem is. Tulajdonképpen sorkatonaként, behívóparanccsal vonult be az ÁVH-hoz, azután – mivel régóta katona akart lenni – tovább szolgált. Megkapta a szokásos agymosást, viszonylag gyorsan leszoktatták az önálló gondolkodásról. Úgy érezte – ebben megerősítette a hivatalos irányvonal –, hogy

az ország védelmezője, a nép támasza, a párt hű harcosa. Ezzel szemben most éppen fel akarják kötni. Megmarkolta zsebében a csőre töltött pisztolyt, és kétségbeesetten várt. Lassan elöntötte a verejték. Nem törődött vele, hátát adott előrelátásának, mert kabátja hónaljába az izzadságot felszívó mull-lapokat varrt a héten, mikor a többieket Pestre vezényelték az ellenforradalom meg Nagy Imre kormánya miatt.

Nagy Imre ekkor már a jugoszláv követségen „vendégeskedett”, a Corvin közben ellenben még dörögnek a fegyverek. A menekültáradat azonban már elindult, köztük a megrettent reformkommunistáké. Jórészt nekik köszönhető Nagy Imre későbbi nyugati elismertsége, nem az itthoni, az 1980-as évek végétől a hatalom átmentésére készülő hazai pártvezetésnek. Az '56-os miniszterelnök köré fonódó mitológia némely szív-szorító eleme viszont hamis. Méray Tibor könyvében olvasható utolsó mondatai példának okáért sohasem hangzottak el, a róla készült filmben nála levő (kis zsákocskában őrzött) magyar föld szintén nem létezett. Mindezek a legendát erősítik, miközben a valódi történeti képet erősen torzítják. A jovialis, bajszos, ízes beszédű, Rákosiék által mellőzött politikus a föld, a vidék gyermekének tűnt a „dolgozó nép” szemében, nem holmi „urbánusnak”. A „közülünk való”, a „mi emberünk” benyomását keltette, már-már polgárnak látszott az elvtársi világban. Többek között ezért eshetett rá egy Rákosi-ellenes kör választása (miként az I. világháborúban, más szempontokat mérlegelve, Károlyira, az őt előtérbe toló utópistáké). Nagy Imrének komoly propagandafeladatot szántak a mögötte tömörülők 1956-tól máig. Arra talán nem számított, hogy holtában hanyagul vállon veregetik, nyeglén bratyiznak majd vele (te mit csinálnál most, Imre?), de életében vállalta a feladatot. Szerepe ebben szintén emlékeztet az őszirózsás forradalom frontemberére, a politikai sztárrá avanzsáló demokrata gróféra, akinek késői hívei a kommunizmus mállását látva a rendszerváltozás táján, ismét átszivárogtak hozzá. A forradalomhoz ellenben lényegében egyiküknek sem volt köze. Károlyi ágyban, párnák közt kapja a hírt palotájában az eseményekről, ahonnan pizsamában – fölötte természetesen bundában – siet át az Astoriába átvenni a köztársaság nevében a hatalmat. Közben a felfordulást látva megfogalmazódik benne az inkább aulikus, mintsem revolucionista kérdés, amit fel is tesz elvbarátainak: jó, jó, de mit szól ehhez a király? A király – megbízottja útján – kinevezi.

Nagy Imre hasonlóképpen sokáig értetlenül szemléli az eseményeket. Október 23-án az őt felkereső íróküldöttség kérését, hogy mozduljon ki végre otthonról, elutasítja, majd a parlament előtt összegyűlt tömeg elé pártutasításra lép. A történet ismert: elvtársnak szólítja a jelenlevőket, amire harsány füttykoncert a válasz. A szemtanú Méray, Bibó, Petri egyaránt csalódottságának ad hangot utóbb. Másnap az ifjúságot nyugalomra inti, bízzanak a Pártban, mondja, hallgassanak ránk, „mint fiuk hallgatnak az apákra”. (Lukács György a forradalom öregapjának nevezi, olyanak, akinek nem volt programja.) Október 24-én statáriumot hirdet, noha az elvtárs megszólítás mellett ekkor már megjelennek a plakátokon az olyan – nemzeti érzelmekre apelláló – kifejezések, mint a Budapest népe, magyarok, bajtársak. Később ebből lesz a „Magyar testvéreim!”. Nagy Imre sokáig csak kullog az események után. Tagadhatatlan érdeme viszont, hogy megakadályozza a Katonai Bizottság tervét, a Corvin közti felkelők megsemmisítését. Kormányfőként és külügyminiszterként – nyilván a forradalmi napok mámorában – rosszul méri fel a helyzetet, számos hibát követ el, túl messzire megy. A második szovjet intervenciót követően kapkod, majd megfutamodik. A döntő pillanatban meginog, gyengének bizonyul, elhagyja posztját, amit rádióbeszédével tetéz. Elmondja felemelő

és megrendítő szavait a helytállásról („Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van. Ezt közlöm az ország népével és a világ közvéleményével!”), azután a jugoszláv követségre menekül. A parlamenti rádióstúdió többször megismétli lemezről a felvételt. A budapesti forradalmárok hallják. Közös remény, közös sors, közös halál – gondolják, miközben betárazzák a davajgitárt. A kormány azonban – leszámítva Bibó Istvánt – nincs a helyén, a lemezről beszélő miniszterelnök sem, a honvédség nem kapott parancsot a harcra, csak a fiatal szabadságharcosok halnak sorra az utcákon. Ők ugyanis a helyükön vannak. A fekete bakelitlemez eközben forog az Országházban berendezett rádióstúdióban: „Csapataink harcban állnak. A kormány a helyén van.”

Nagy Imre mártírja, nem hőse az 1956-os forradalomnak. A forradalom hősei a pesti srácok, a munkások, a Wittner Máriák, Pongrácz Gergelyek, Mansfeld Péterek, Gerecz Attilák, a névről nem ismertek, azok, akiknek vére máig feltörölhetetlen a főváros te-reiről. Nagy Imre akkor zárkózik fel mögéjük, mikor tárgyalásán hajdani elvtársaitól – jól ismeri őket – nem kér kegyelmet. Nyilván tudta: fölösleges volna próbálkozni, már döntöttek felőle, ami semmit sem von le gesztusa értékéből. Nagy Imre pere egyébiránt bizonyosan tartogat még meglepetéseket. Tanulságos volna, ha egy tárgyilagos törté-nész megvilágítana jó néhány homályban maradt kérdést. Elgondolkodtató példának okáért Vásárhelyi Miklós 1956-os szerepe. Már előlete meglehetősen ellentmondásos, mint hírlík, Olaszországban nem a bolsevizmussal, hanem Mussolini mozgalmával rokonszenvezett. Ebben mára nincs semmi meglepő. Jonah Goldberg – *Liberálfasizmus* című alapos könyvében – kimutatta, hogy a XX. századi totalizmusok mind baloldalon születtek, volt átjárás a látszólag ellenkező előjelű két diktatúra között. Ennél érdeke-sebb Lukács György nehezen értelmezhető kijelentése, aki honi kommunista *dinasztiák* kialakulásáról beszélt. Jó lenne tudni, vajon kikre gondolt, miféle dinasztikus kötődé-sekre, milyen elvekre, a közösségek miféle rejtett hálózatára, dinamikájára. Minden-esetre *ideológiai* azonosság tapasztalható a kommunista szülők és liberális csemetéik felfogásában, különösen a nemzetellenesség területén. Akad itt kutatnivaló bőven.

Nagy Imréről a mi családukban – ellentétben teszem azt Nagy Gáspáréval, akinek szülei csendesen őrizték az emlékét – sohasem hallottam, míg nem a rendszerváltozás táján elöntötte a könyvkereskedelmet a róla szóló irodalom. Ezt már nem érte meg a vonatfolyosón verejtékező, zsebében pisztolyt markoló fiatalember. Nem akasztották fel, mert egy földije megmentette. „Hülyék! Nem ismeritek meg, ez a Tibi!” „A Tibi? Tényleg.” Ha meglincselik, a sorsom egészen másként alakul. Gyógyíthatatlan sebbel, megmásíthatatlan baloldali érzelmekkel lelkemben nőök fel: félárván. Néha eltűnő-döm mindezen...

A leszázalékolt demokrácia

Ha meghallom a rendszerváltás vagy rendszerváltozás szót – a társadalmi kérdés nyelv-ivé degradálódott variánsait –, Beckett *Godot-ra várva* című drámájának utolsó jelene-te dereng fel előttem, ahol Vladimir és Estragon tanácstalanul ácsorog az immár sem-mit sem jelentő deszkákon. Előbb Vladimir szólal meg: *Megyünk?* Azután Estragon: *Menjünk.* Végül – színpadi utasításként – Beckett: *Nem mozdulnak.* Majd én: *Ennyi.*

A rendszerváltás két nagy pártja siralmas véget ért. Az SZDSZ nem tudta átha-zudni magát az újabb és újabb választásokon. Valószínűleg abban hibáztak – sallang-

mentesen fogalmazva –, hogy jóval hülyébbnek nézték az országlakosokat, mint amilyenek valójában. Maga a szadesz-formáció – nem nyomtalanul, hanem jelentős adósságot hagyva maga után – eltűnt ugyan, ám miként lenni szokott a baloldalon, politikusai új pártokban, új zászlók alatt bukkantak fel. Frissen, daliásan. Természetesen a régi, némileg átkozmetikázott, tartalmát tekintve változatlan programmal. Ellenséges érzületük tárgya visztól láthatóan változott. A halott Antall munkásságát például időnként elismerik (a jó miniszterelnök a halott miniszterelnök), míg az élő változatlanul gyűlölik. Közben a „gyűlöletbeszédéről” papolnak szem- és gyomorforgató álsággal. Hangoztatott, doktriner európeárségük, multikulturális vonzalmuk nem egyéb hajdani internacionalizmusuknál, a nagy Szovjetunió iránti feltétlen lojalitásnál, amely mögött izzott a magyarellenesség. Manapság az Európai Uniónál „lojalizálnak”, ott jelentgetik föl Magyarországot (meg ahol, ahogy lehet). Ami pedig a mozgalmi életet illeti, a káder most sem vész el, mint az ávos meg pártfunkci apukák idejében sem, mindössze átalakul. Hangyányit. Precízebben: vöröshangyányit.

Az MDF *politikai* örökségéből néhány hangzatos Antall József szólam maradt mindössze (tetszettek volna forradalmat csinálni; lovakat lehet, rendszert ellenben nem lehet váltani), noha olyan erkölcsi tőkével indult a Demokrata Fórum, amelyet még egy tiszavirág életű Kalaposkirálynőnek sem sikerült mindjárt felélnie. A nemzeti oldal kezdeményezte értelmiségi mozgalom azonban nem találta meg, nem tudta kitermelni önmagából a megfelelő politikusokat. Nem létezett a rátermett politikai vezető sem, mint utóbb kiderült. Antall remek miniszterelnök lett volna Nagy-Britanniában vagy bármelyik hagyományos polgári demokráciában, ám a posztkommunista Magyarországon nem. A valódi változásokhoz radikalizmusra, elszántságra, erőre, nem az ő veretes, történelemkönyvek lapjaira tekintgető, konzervativizmussal elegy nemzeti liberalizmusára volt szükség. Az Antall-kormány elszalasztotta a kedvező pillanatot a régi, kommunista élcsapat leváltására a médiában, az oktatásban, a tudományban. Jól tudjuk: sokan, nagyon sokan ideológiai hűségüknek, nem valódi teljesítményüknek köszönheték, köszönhetik pozíciójukat. Éppen ezért szajkóznak fülsértő futamokat hamis hangon (nem létező) szakmai érdemeikről. Az MDF-nek – szemben az SZDSZ-szel – nem a hazugságok, sokkal inkább a besúgók, az egykori hangulatjelentés-írók, az alvó ügynökök, a teszetoszák, a jóindulatú kretének, a faramuci módon későn „ébredő magyarok” adták meg a végjátékban kegyelemdőfést. A Szociáldemokratákat, Kisgazdákat, a Demokrata Fórumot új, modernista módszerekkel szalámizták le. Antall nem értette – ha mégis, akkor annál rosszabb – az újfajta politizálás lényegét, a médiumok sorsdöntő szerepét, amelyek nem valahányadik hatalmi ágként, hanem esetünkben a baloldal leghatásosabb fegyvereként működtek sokáig. Nem véletlenül óbégatnak ma sem a szociálliberálisok, mikor médiamonopóliumuk megszűnőben van, jóllehet még mindig kezükben maradt a tömegkommunikáció meghatározó része. Nem állítom, hogy a médiumok mindenhatók lennének, habár az egyik kormány mínusz 50 százalékos teljesítményét, akárcsak a másik plusz 50 százalékát mindenkor sikerült lenulláznunk, ami végül 100 százalékot tesz ki. Az eredmény közismert: a magyarság háromszor visszaszavazta az ország tönkretevőit a hatalomba. Könnyű lenne utólag ripsztozni: tetszettek volna rendszerváltást csinálni, ha lenne kiknek, ám nincs. Az MDF dicstelelenül kimúlt.

Amennyiben alkalmas személyt keresnénk utólag a rendszerváltozás levezénylésére, akkor a mai, Magyarország sorsa iránt elkötelezett, 20 éves politikai tapasztalattal

rendelkező Orbán Viktort nevezhetnénk meg. Rögtön hozzátéve: a rendszerváltozás idején ez az Orbán nem létezett, miként a mostani Fidesz sem. A Fideszt az SZDSZ ifjúsági tagozatának szánták a politikai változások forgatókönyvírói. A nemzet fölé pedig új irányító réteget, egy elkötelezett globalista elitet szándékoztak helyezni, amelynek kinevelését Soros-ösztöndíjakkal megkezdték. Szerencsénkre azonban nem mindenkít lehetett átprogramozni. Itt, a Kárpát-medencében ennek komoly történeti hagyományai vannak. Zrínyi Miklós és Péter, II. Rákóczi Ferenc Habsburg-hű jezsuiták keze alatt nőtt fel, Széchenyi németül jobban beszél, mint magyarul, Nagy Imre moszkovitaként tér haza. Mégsem sikerült kiölni belőlük magyarságukat, azzal együtt – miként írtam –, hogy Nagy Imre sokkal inkább áldozata, mintsem hőse '56-nak, ha ugyan nem egy szűk csoport politikai balekja, miként a valóban ellenszenves Károlyi Mihály 1918-ban.

A modernizmus szótárában a demokrácia valami nagyon hasonlót jelent, mint valaha a Paradicsom, a Kánaán, az aranykor, a boldogok szigete vagy az a bizonyos Seholsincs földrész Morus Tamásnál. A demokrácia ideája szinte mindig pszeudodemokráciaként valósult meg a gyakorlatban. Az antik világ görögjenek klasszikus népruralma például módfelett szűk körben érvényesült. Kirekesztették belőle a rabszolgákat, a nőket, az idegeneket. Helyenként pedig a demokrácia az egyenlőség önkényét jelentette, miként Epheszoszban, ahol a (Hérakleitosz családjához közelálló) emelkedett szellemű, kimagasló képességű Hermodórosz élt. A derék epheszosziak azonban elűzték a szent középszerűség nevében, mégpedig a következő indokkal: „nem kívánjuk, hogy közülünk bárki is igen nagyon kiváló legyen, és minthogy ezzel szemben azt látjuk, hogy itt van egy ilyen ember, felszólítjuk, távozzon, élje másutt az életét”. (Mádách talán innen meríti a Tragédia athéni színének ötletét, ahol a szavazati demokrácia a halálba kényszeríti Miltiadészt, sokkal inkább a parabolisztikus drámai helyzetnek, mintsem a történelmi igazságnak megfelelően.) Hérakleitosz mindenesetre azt javasolta városa polgárainak: akasszák fel magukat, a kormányzást pedig bízzák a gyerekekre. Úgy tűnik, a filozófus jóval messzebbre ment Kövér Lászlónál. Kövér a nemzeti peszsimizmusra utalva mondta: amennyiben így gondolkodunk, akár fel is köthetjük magunkat. A baloldal médiája, amely akkoriban a tömegkommunikáció 80-90 százalékát uralta, gondtalanul mást hazudott, majd egy jól sikerült happeninget követően ráerősített, mikor valaki „váratlanul”, nyakán kötéllel jelent meg a kamerák előtt valamelyik Fideszes bulin. (A közelgő választás előtt – gondolom – láthatunk efféle spontán, makulátlan akciókat, szavazatmaximáló hiteles alakításokat.)

Visszatérve a földolghoz, hasonlóképpen elgondolkodtató, hogy a görög demokrácia fénykora Periklész idejére – ne mondjam: uralkodására – esett. Ez azt jelzi: az ókori formáció lényege nem a társadalmi rendből, nem kizárólag a közmegegyezésből fakadt, hanem egy rátermett személyiség politikai adottságaiból. Hasonlóképpen a perzsa Nagy Küroszhoz, aki görög szemmel nézve despotának tűnt, jóllehet kormányzása humánusabb, felvilágosultabb volt a demokratáknál. A rabszolgasorból felszabadított zsidók ezért beszélnek róla elismerően az Ótestamentumban. A demokrácia, akárcsak az autokrácia egyaránt lehet totalista, diktatórikus, eszközeit tekintve terrorisztikus. Az ellentmondást nem tűró demokrata rezsimek nálunk az 1919-es Tanácsköztársasággal kezdődnek, majd 1948 után a szocializmussal, Rákosi, Kádár, Grósz érájával folytatódnak. A brutális, elődeihez méltó epilógus Gyurcsány Ferenc nevéhez fűződik, az ő „demokráciájában” lőnek a tömegbe; vernek szét békés ünnepeket, demonstrációkat; kutatnak át tesztagokat, az emberi jogok semmibevételével, nyilván

a szocialista hagyománytisztelet miatt a szokásos koholt vádak alapján; manipulálnak gazdasági adatokat, a mostanra oly éber eurokraták sunyi szemhunyása mellett; hazudoznak sportteljesítményeket megszegyenítő módon, rekordot rekordra döntve; míg az Orbán-rendszer óvakodik mindettől. Érdekes módon ennek ellenére utóbbi válik antidemokratikussá, populistává, kirekesztővé, horthystává, félig vagy tán egészen náciává és így tovább hosszan, gusztustalanul, egyre erősebb hazugságokkal fűszerezve az unalomig ismert ideológiai menüt.

A demokrácia lényegéről szinte mindenki (akinek saját szellemességre nem telik) Churchill idézi – miszerint a demokrácia a legrosszabb kormányzati forma, leszámítva az összes többi – anélkül, hogy elgondolkodna a dolog igazságtartalmán az adott helyzetben. Ma az a demokrácia, amiről a világ vezető hatalmának – többek szerint a megfoghatatlan pénz hatalomnak – a szócsövei, médiumai ezt állítják, mégpedig mindig érdekeiknek megfelelően. A tegnapi antidemokratikus ellenség szövetségesként így válhat egyetlen kurta éjszaka alatt demokratikussá anélkül, hogy bármit változna. Az antidemokrácia billogját pompásan lehet használni, kirekesztve a megbélyegzetteket a közösségekből, legyenek azok egyének, kisebb csoportok vagy egész nemzetek. A középkorban a kiátkozás működött hasonlóan hatékony fegyverként. A mi időnkben, mikor a médiamágia, a virtuális valóság elfedi a realitást (jobban mondva ezek építik fel azt, amit valóságnak tekintünk), tapasztalhatjuk: inkább az értelmezések, mintsem a tények határozzák meg politikai ítéleteinket. Kítűnő filozófusok tévedtek, mikor azt gondolták, a nyelv az, hogy másként nevezünk el valamit, nem változtatja meg a valóságot. Megváltoztatja bizony, legalábbis a politikai szférán belül. Itt a definiálás nem lingvisztikai, hanem hatalmi kérdés: akié a hatalom, azé a nyelv, ami fordítva ugyanúgy igaz: akié a nyelv, azé a hatalom (az ország és a dicsőség, ám nem mindörökké).

A szocializmusban a szavazati demokrácia, ami nem tévesztendő össze a választással, olajozottan, jóllehet nem hibátlanul működött. Megesett, hogy 100 százalék helyett 102 százalék voksot adtak le a honpolgárok. Elvtársak – kacsintott a tervtúlteljesítés láttán Kádár János –, lefelé kellett csalnunk. Felfelé, a történelmi szükségszerűséget szem előtt tartva, valamivel szívesebben csaltak. Lenyűgöző az a pofátlan ideológiai messianizmus, amely a baloldal politikai etikáját, rugalmas önfelmentését jellemzi máig, mintha morálisan amuzikálisak lennének. Különös képessége a különös vágásúaknak, hogy hol a tudományra, hol a hitre, hol a „demokráciára” hivatkozva lavíroznak. Mikor politikai bűnöket követnek el, a mea culpa így hangzik: hittem az eszmében. Még meglepőbb, ha annak a pártnak az örökösei hablatyolnak – jó előre – a várható választási manipulációkról, amelynek vezetése 1945-től folyamatosan hol megfélemlített, hol csalt, hol koncepciós pereket rendezett, hol betiltott, hol állami terrort alkalmazva gyilkol a történelmi szükségszerűség nevében.

A szocialista demokráciában (elvileg) létezett titkos választójog, noha ennek realizálódását némileg kérdéssé tette, hogy valódi jelöltek viszont nem léteztek, csak pártdelegáltak. Időnként a móka kedvéért indítottak ugyan pártonkívülieket (a vörös rózsaszínbe játszott), de ezt legföljebb az alapszabály megerősítéseként értékelte a dolgozó nép. A szocialista demokrácia – mely polgári demokrácia kiteljesedésének hirdette magát – dekadens szakaszában, 1986-ban nem akartunk szavazni. A passzív rezisztencia honi hagyományát követve otthon maradtunk, ám késő délután, az urnák zárása előtt megjelentek nálunk a szavazatszedő bizottságtól: induljunk végre a kultúrházba, mert a bizottság tagjai lassan már mennének haza. Nem fenyegetőztek, nem

köteleztek bennünk állampolgári jogaink gyakorlására, inkább a belátásunkra apelláltak. Kértek, jöllehet a kérés szó ebben az időszakban, egy kisvárosban, ahol laktunk, azt jelentette: melegen ajánljuk. Mindenki mindenkit ismert, mindent vagy a mindennél valamivel többet tudott a másikról. Munkahelyi főnökünk iskolaigazgatóként állt helyt az oktatás frontján, ahová vezényelték, bár előtte párttitkár volt. A klasszikus szocialista modellben ez a kikötő gyakran a végső dokknak számított, mondván, ott nem sok kárt tehet a mindenoldalúan fejlett elvtárs. Így mentek szépecskén a dolgok a 102 százalékos demokráciában. Nem véletlenül százalékolgatók az írás végén. Sem optimista, sem pesszimista befejezés nem telik tőlem. Az elhazudott 50 százalékokat, az összezsált, demokratikus 102 százalékot lehetetlen összevetni nagyapám előbb 70, majd szintén 50 százalékaival. Ennyiben állapította meg végül az orvosi bizottság rokantsága fokát, mert így kevesebb nyugdíjat kellett fizetni neki. Hogy az ország Trianont követően területe hány százalékát veszítette el, hát ebbe a nótába bele sem kezdek.

Miután nagyapám fél lábát amputálták, nem sok választása maradt. Egyedül a maga maradék erejében bírva nekivágott a következő napnak, aztán hétnek, majd évnek. Mit tehetnék ehhez hozzá én? Legfőljebb annyit, hogy ami valóban fontos, az kívül esik az optimizmus vagy a pesszimizmus körén.

Uitz Béla: Siratás (hidegtű, 1916)